

ic group, i. e. the clothes names. Structurally, the Atlas contains 153 maps, including referential, lexical, semantic, and summary ones. Map comments giving additional important information about the concept under mapping and the use of mapping and reference characters are also analysed. The specific features of the characters used to create different types of linguistic maps in the atlas are disclosed. Dialect maps represent the basic types of spatial behavior of the colloquial vocabulary of the Eastern Steppe dialects such as minimal differentiation, area mosaic, delineation of micro-areas.

Discussion: Compiling the regional lexical Atlas of colloquial vocabulary (clothes names) of Ukrainian Eastern Steppe dialects contributes to extending the data of the Ukrainian common-language Atlas. It also provides additional reliable dialect material for creating the Lexical Atlas of Ukrainian Eastern Steppe dialects. The creation of such an Atlas will allow tracing the differentiation of the Eastern Steppe space not only in terms of the clothes vocabulary, but also on the lexical material of other thematic groups, as well as to find out the nature of the spatial behavior of newly created Ukrainian dialects located on the periphery of the Ukrainian dialect continuum. Besides, the specification of the Ukrainian Eastern Steppe dialects boundaries in Donetsk region still remains essential.

Keywords: Ukrainian Eastern Steppe dialects, linguogeography, linguistic map, dialect name, spatial behavior of dialect lexis.

Vitae

Nataliya Klymenko is Associate Professor of Language Training Department in Donetsk National Technical University. Her areas of research interests include Ukrainian Dialectology, lexicography, dialect textography, lexicology, semasiology, phonetics.

Correspondence: klymenko2010@gmail.com

Наталія Мельник

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6641-0649>

DOI 10.31558/1815-3070.2020.39.6

УДК 323.15:316.356

ЕТНОНІМИ ТА СПОСОБИ ЇХ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ У СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

Стаття присвячена вивченню динаміки репрезентацій етнічності в різних типах дискурсивних практик і виявленню специфіки концептуалізації етнічності в англomовному соціумі. У статті проаналізовано поняття «етнічність», «етнонім» та «етнікона». Автором схарактеризовано способи презентації етнізмів у сучасній лінгвістиці, серед яких: вивчення лексичних конотацій етнонімів при виявленні стереотипів національних характерів; міждисциплінарні методи, які поєднують кілька лінгвістичних та паралінгвістичних способів презентації; імплікаціях, що здійснюють прироцнення смислу до початкових значень слів-етнонімів тощо.

Здійснене дослідження дало змогу з'ясувати, що етнонім часто виражає не особливі характеристики конкретної групи, а якість загальне уявлення про іноземне як про чуже, чужорідне, протиставлене своєму. Підсумовано, що сучасна мовна культура в цілому не заохочує прояви етнічних забобонів, використання грубих, відкритих форм агресії в публічній комунікації, всіма способами закликаючи до толерантності та політичної коректності. Дослідження способів презентації етнонімів засвідчило, що вченими робиться ідеологічна і ментальна установка на подолання міжнаціональних, міжкультурних, міжетнічних упереджень, протиріч і конфліктів, що, в свою чергу, знаходить мовну реалізацію, яка виявляєть-

ся у виборі особливих різнорівневих мовних засобів і прийомів евфемізації. Встановлено, що важливим матеріалом для вивчення етнічних репрезентацій у мові є словники, що фіксують обсяг і номенклатуру етнорелевантних понять – етнонімів і дозволяють відстежити зміни, що відбуваються в динаміці.

Ключові слова: етнічність, ідентичність, нація, національна група, національні меншини, етнічна ідентичність, етностереотип.

Постановка проблеми. Картина світу будь-якого суспільства обов'язково містить елемент (само-) ідентифікації, що проявляється в протиставленні членів цієї спільноти тим, хто до неї не належить. Сукупність смислів, що визначають характерні ознаки етносу, становить категорію етнічності. Етнічна ідентичність – це результат когнітивно-емоційного процесу усвідомлення себе представником етносу чи переживання своєї тотожності з однією етнічною спільнотою і відділення від інших. Етнічність є одним із важливих компонентів соціальної ідентичності, а відтак є важливим аспектом лінгвістичних досліджень і визначається актуальністю та науковим інтересом учених до питань етнолінгвістики, зокрема – етноніми та способи їх презентації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання етнолінгвістичних досліджень були закладені в працях І. Гердера, В. Гумбольдта, Ф. Боаса, Е. Сепір, Б. Уорф, А. Потєбні та інших. Дослідники В. Кашкін і С. Пйойхйонен вважають, що смисловий обсяг поняття *етнонім* не обмежується позначенням спільності походження народу: «Етнонім викликає в мовній свідомості індивіда певну модель дій і відносин, концепт, стереотип, або, точніше, міфологему. Міфологема – одиниця міфологічної системи, за посередництвом якої організовується людська діяльність: згорнута поетапна дія тут заміщується знаком, який служить сигналом до дії, готовністю діяти» (Кашкін, Пейхёнен). Таке трактування викликає особливий інтерес, тому що в ньому відбито аксіологічний і акціо-нальний аспект функціонування етноніма в міжкультурній комунікації. Прикладом можуть бути оціночні судження на кшталт *європейська жінка, спілкуються по-європейськи*, які досить часто зустрічаються сьогодні. У деяких дослідженнях зустрічається поняття *етнікона*, яке має різне трактування: низка учених ототожнюють етнікон з етнонімом, інші визначають його як назву, дану етносу представниками іншої етнічної спільноти, на відміну від самоназви. Електронна енциклопедія «Вікіпедія» дає визначення етнікона як «назви жителя певної місцевості, співвідносного з топонімом (Київ – киянин, Москва – москвич, Одеса – одесит)». Таке трактування не беззаперечне, оскільки ігнорує той факт, що лексеми, які розглядаються, утворюються від одного конкретного класу топонімів – *ойконімів* (від грец. *Oikos* «житло»: назви населених місць – міст, селищ, сіл, стоянок). Д. Шен у зв'язку з цим вважає, що було б логічніше дати етнонімам, утвореним від ойконімів, більш експліцитну назву, наприклад, *ойкоетнонім* або *ойконімічний етнонім* (Шен 14–20). У роботах Г. Ковальова зустрічається термін *катойконім* – «...назва жителя за місцевістю (без етнічної диференціації): киянин, москвич, варшав'янин, лондонець і т. ін.» (Ковалев 9). Р. Агеева для позначення груп населення за місцем проживання пропонує термін *квзіетнонім* (Агеева 5).

У межах проведеного дослідження не ставиться мета розробки класифікації етномаркованої лексики або критичного осмислення наявної. Однак аналіз цього питання важливий з огляду на критерії відбору лексикографічного матеріалу для планованого вивчення динаміки лексикографічної репрезентації етнічності. Звісно, ефективно вирішення поставленого завдання можливе лише за умови максимального охоплення етномаркованих фрагментів мовної картини світу. В ході аналізу враховуються не тільки найменування власне етнічних груп, але й різноманітних суміжних понять, які мають інше термінологічне визначення. Зазначене актуалізує необхідність огляду способів презентації етнізмів у вітчизняній та зарубіжній лінгвістиці, що й становить *мету цієї статті*.

Основними *завданнями дослідження* є: визначити сутність поняття «етнонім» у вітчизняній та зарубіжній лінгвістичній науці; представити аналітичний огляд способів презентації етнізмів у сучасній лінгвістиці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Лінгвістичний енциклопедичний словник дає таке визначення поняттю етнонім: «Етнонім (грец. *Ethnos* ‘народ, народність’ і *онома* ‘ім’я’) – особливий розряд історичної лексики; назви різних видів етнічних спільнот: націй, народів, народностей, племен, племінних союзів, родів і т. ін.» (Лингвистический энциклопедический словарь 598). Лінгвістичне розуміння етноніма крім змістового елемента передбачає формальні ознаки. Під етнонімом у лінгвістичному (мовному) сенсі розуміється будь-який неописовий (однослівний) номінант, що позначає людей за національною ознакою або за їх державною приналежністю. Розуміння етноніма не є статичним і має враховувати соціальні трансформації в сучасному світі, де через міграції та змішані шлюби населення більшості країн вже не має етнічної однорідності. Останнім часом у роботах, які досліджують процеси міжетнічної інтеграції в межах поліетнічних держав, наголошується на розвитку так званої «інтеграційної самосвідомості», що передбачає сприйняття особи приналежності до певної соціальної групи чи національності, і віднесення себе ще до якоїсь, окрім власної етнічної спільноти, суперетнічної чи міжетнічної спільноти в психологічному або соціально-політичному плані (Дьячков 46; Melnyk 36–40). Таким чином, наявність особливого типу самосвідомості свідчить про певну близькість понять етнічної й етнополітичної спільноти, що дає змогу використовувати термін «етнонім» для найменувань жителів держав. Водночас той самий етнонім може вживатися для позначення представників одного народу, що живуть в різних країнах, якщо вони, не дивлячись на відсутність загальної території, відрізняються етнічною єдністю. Ця єдність особливо чітко виявляється під час міжетнічних контактів і конфліктів.

Термін *етнонім* також правомірно вживати і для позначення осіб за їх національною приналежністю. При зіставленні понять *етнічна група* і *нація* перше пов’язують з культурним аспектом, друге – з аспектом політичної організації, з існуванням, реальним або потенційним, своєї власної держави. З огляду на те, що політика є частиною культури в її широкому розумінні, етнічна група буде первинною щодо нації.

Що стосується тлумачення *етнікона* як назви, даної етносу представниками іншої етнічної групи, то необхідно зазначити, що в етнографічній і лінгві-

стичній літературі існує велика кількість термінів, які використовуються для самоназви і для назви етносу. До першої групи належать терміни *автоетнонім* (Н. Подільська, О. Суперанська, Лингвистический энциклопедический словарь), *ендоетнонім* (О. Нескрябіна), *внутрішній етнонім* (В. Супрун), *аутоетнонім* (Г. Ковальов), а до другої групи можна віднести *алоетнонім* (Н. Подільська, А. Суперанська, Лингвистический энциклопедический словарь), *ектоетнонім* (Г. Ковальов), *зовнішній етнонім* (В. Супрун), *екзонім* (А. Герд, В. Буданова). Така велика кількість термінів свідчить про відсутність єдиної класифікації. Однак поділ етномаркованих імен на назви і самоназви є актуальним, що підтверджується комунікативною практикою. Наприклад, відома назва племені індіанців *Navajo* 'навахо' є автоетнонімом, паралельно з яким існує алоетнонім *Dine* або *Dineh* 'народ'.

У лінгвістичному енциклопедичному словнику, крім згаданих, наведені також такі терміни та визначення: *мікроетнонім* – позначення невеликих етнічних груп, племінні назви (кривичі, печеніги, ірокези); *макроетнонім* – назви великих етносів або етнічних спільнот, іноді розуміються розширено і включають генетично різномірні етноси (українці, американці, араби, китайці); *етнотопонім* – етнонім, утворений від назви країни; *етнохоронім* – назви від імен великих регіонів (хоронімів): Європа – європейці, Сибір – сибіряки; *авто етнонім* – самоназви народів і племен; *алоетнонім* – назви, надані їм іншими народами (Лингвистический энциклопедический словарь 598). Всі вищезгадані терміни і позначені ними етнорелевантні феномени певною мірою враховуються в процесі дослідження.

Також беруться до уваги *відтопонімні* і *відетнонімні* лексеми, які визначаються як «лексичні одиниці англійської мови, до складу яких у вигляді окремого слова або частини слів входить топонім або етнонім, які використовуються в англійській мові для позначення певного поняття, дії або ознаки, входять до різних типів словників, а також вживаються у вигляді окремих найменувань, словосполучень, ідіом, прислів'їв і приказок» (Шен). За необхідності при вивченні конструювання етнічності ми звертаємось і до одиниць, названих *ідентиотнімами*. Це особливий розряд лексики в межах ономастики; виступаючи родовим терміном, ідентиотнім вміщує в себе види: *етноніми (Italian)*, *лінгвоніми (Retororoman)*, *націоніми (Swiss)*, *цивілізаціоніми (Westerner)* *конфесіоніми (Roman Catholic)* (Шен).

Отже, при відборі матеріалу з текстів і словників, крім власне етнонімів, враховувалися всі етномарковані лексеми, включно з етнотопонімами (етноніми, утворені від назви країни – *Australian, American*), етнохоронімами (назви від імен великих регіонів (хоронімів) – *European, Asian, African* і т. ін.), мікроетнонімами (позначення невеликих етнічних груп, племінними назвами – *Apache, Creek, Crow* і т. ін.), а також назви жителів міст і районів міста (катоїконіми – *Berliner, Texan, East-Ender* і т. ін.). Назви жителів міст (*Londoner, Angelino*) беремо до уваги при вивченні етнічних репрезентацій на тій підставі, що хоча ці слова не відображають традиційно репрезентованих ознак етнічності (крім територіальної), в багатьох контекстах вони значно навантажені

культурними змістами, і стереотипізованої природи також, що наближає їх до етнонімів. Особливу групу в матеріалі дослідження склали розмовні, неофіційні назви етнічних груп, які часто мають пейоративний відтінок – так звані етнічні прізвиська (*Yankee, Paki, Gringo, Newfie*).

Одним із напрямів етнолінгвістичних досліджень є вивчення лексичних конотацій етнонімів при виявленні стереотипів національних характерів. У більшості робіт, які стосуються питань етностереотипізації, стереотип розглядається в контексті соціальної взаємодії як модель поведінки, пов'язана з певним національно детермінованим вибором різних стратегій та тактики поведінки в деякій ситуації, зумовленій певним набором потреб і мотивів. Найчастіше такі дослідження носять міждисциплінарний характер: стереотипи стають предметом вивчення у контексті теорії комунікації, психології, когнітивної лінгвістики, міжкультурної комунікації, лінгвокультурології, філософії мови тощо.

Сам термін *стереотип* був вперше введений американським журналістом У. Ліпманом у роботі «Громадська думка» (1922). На його думку, намагаючись осягнути навколишній світ у всій його складності і суперечливості, людина створює уявний образ тих явищ, які вона безпосередньо не спостерігала, і стереотипи визначаються тим культурним оточенням, яке сформувало погляди певного індивіда (Ліпман 104).

Ю. Сорокін визначає стереотип як «певний процес і результат спілкування (поведінки) та конструювання поведінки згідно з визначеними семіотичними моделями, список яких є закритим...» (Сорокін 134). В. Красних вважає, що «стереотип є деякою структурою ментально-лінгвального комплексу, яка формується інваріантною сукупністю валентних зв'язків, приписуваних певній одиниці та зв'язків, що репрезентують концепт феномена, що стоїть за цією одиницею...» (Красних 127). Отже, стереотип – це фрагмент концептуальної картини світу, яка існує у свідомості.

Етнічний стереотип – це один із видів соціального стереотипу, що є «схематизованим образом своєї або чужої етнічної спільноти, який відображає спрощене (іноді одностороннє або неточне, викривлене) знання про психологічні особливості та поведінку представників конкретного народу, і на основі якого складається стійка й емоційно забарвлена думка однієї нації про іншу або про саму себе» (Крысько 133). Етнічні стереотипи недоступні саморефлексії, оскільки поведінкові звички члена того чи іншого етносу є фактами колективного несвідомого устрою життя, світобачення тощо; етнічним стереотипам неможливо спеціально навчати» (Крысько 133). О. Селіванова, визначаючи етнічні стереотипи як уявлення про якість свого власного і чужого народів, стверджує, що вони характеризуються полярністю оцінок, жорсткою їх фіксацією, інтенсивною афективною конотацією, стійкістю тощо (Селіванова).

Інші дослідники, крім стійкості й емоційно-оціночного характеру, виділяють також такі ознаки етнічних стереотипів, як неточність і узгодженість. Під узгодженістю розуміється те, що «стійкі уявлення про свою або чужу групу поділяються досить великою кількістю представників стереотипізуючої групи»; неточність проявляється в «узагальненому приписуванні рис певної соціальної

групи» (Сорокин, Марковина). З соціокультурного підходу про неточності можна говорити, якщо якась властивість приписується всім членам групи одночасно і кожному її представнику окремо (Крысько).

Однією з основних причин виникнення етнічних стереотипів учені виділяють специфіку, несхожість національних характерів різних етнічних спільнот. При контакті представників різних етнічних груп велика увага приділяється взаємним відмінностям цих груп. Відмінність, що не вписується в звичну для певної етнічної групи картину світу, ознака нерідко абсолютизується, причому як щось неприйнятне і недосконале. Треба зазначити, що важливе для розуміння механізму етнічних стереотипів явище етноцентризму полягає не тільки в уявленнях, що ставлять власну етнічну групу вище інших, але також у дії так званого *ефекту призми* – схильності оцінювати якості інших народів, інтерпретувати зовнішній світ крізь призму своєї культури. *Свої* завжди здаються більш різноманітними, більш особливими; представники *чужої* культури сприймаються як дивні, однотипні, неприродні. Як зазначають Ю. Сорокін і І. Марковина, зіткнення з чужою культурою носить подвійний характер. З одного боку, люди схильні ставитися з недовірою або настороженістю до чужої культури, з іншого – людині властиво проявляти інтерес і симпатію до нової інформації, і до іншої культури також, її представників, їх способу життя тощо. (Сорокин, Марковина 4–19). Зазвичай поняття *чужий* пов'язується з носіями певної культури, контакти з якою або найбільш інтенсивні, або мають особливе значення для культури реципієнта.

Деякі вчені розрізняють терміни *етнічний* і *національний* стереотип. Вважається, що поняття *національний стереотип* відображає характеристики тільки сформованої нації, тоді як *етнічний стереотип* – більш широке поняття, включає в себе характеристики багатьох етносів, на основі яких сформувалася нація. Національні стереотипи утворюються в результаті функціонування національних звичаїв і традицій, акумулюють історичний досвід нації. Ігнорувати їх – означало б не брати до уваги нормальні і природні відмінності між етнічними спільнотами (Горшунова 48). Дослідники, що займаються проблемами стереотипів, виділяють *автостереотипи* (які відображають те, що думають люди про свій власний народ) і *гетеростереотипи* (уявлення про етнопсихологічний вигляд іншого народу), які є похідними від базової опозиції *свої – чужі*. Автостереотип і гетеростереотип – не автономні одиниці, а структурні, взаємозалежні компоненти єдиного цілісного утворення особистісної або групової само-свідомості (Селіванова).

Автостереотипи містять комплекс позитивних оцінок про наявні в реальності чи уявні риси власної етнічної групи і сприяють формуванню індивідуальної культурно-мовної особистості, виховання у неї певних якостей відповідати уявленню про «типового» представника свого народу, етносу тощо. Спираючись на дослідження фахівців з етнічної психології, які вивчають етнокультурні стереотипи, за твердженням В. Маслової, нації, які знаходяться на високому рівні економічного розвитку, підкреслюють у себе такі якості, як розум, діловитість, підприємливість, а нації з більш відсталою економікою – доброту,

сердечність, гостинність. Для автостереотипу властива ідеалізація свого народу, наділення його лише позитивними якостями. Перетворення власної етнічної групи в еталон може стати за певних умов основою для формування в ній завищеної самооцінки і затвердження переваги своєї культури над іншими. Трапляється і так, що автостереотип наділяє негативними характеристиками *своїх*, у результаті чого *свій* народ відрізняється надмірною самокритичністю. Подібне відбувається за умови помітного збільшення зовнішніх впливів на національну самосвідомість. У великих за чисельністю народів критичний елемент в оцінці власного «іміджу» проявляється частіше, ніж у нечисленних народів (Маслова 32).

Гетеростереотипи є сукупністю оціночних суджень про представників *чужої* етнічної групи. Вони можуть бути як позитивними, так і негативними. Образ *чужої* етнічної групи визначається характером історичних взаємин із цією групою. Там, де між ними складаються відносини продуктивної співпраці, вони виробляють позитивну установку стосовно один одного. Якщо ж відносини між групами носять непостійний характер і не торкаються життєво важливих сфер, то люди схильні ставитися один до одного терпимо, нейтрально, тобто без особливих емоцій.

Як вказує І. Кобозєва, «завдання виявлення стереотипів національних характерів може бути зведене до завдання виявлення конотацій в етнонімі, точніше таких їх несуттєвих семантичних ознак, які несуть інформацію про риси характеру» (Кобозєва 185). Оціночний компонент значення етноніма є нічим іншим, як конотаціями, які реалізуються етнонімами в їх вторинному перекладному значенні (як мовному, так і оновленому), що закріплюються у свідомості народу у вигляді стійких поєднань і стереотипів (Кобозєва 185–196).

Отже, можемо говорити про те, що етнічні стереотипи знаходять своє вираження в різних імплікаціях, що здійснюють приращення смислу до початкових значень слів-етнонімів. Прикладом можуть бути *етнофолізми* (термін *ethnophaulism* утворений складанням коренів двох грецьких слів: *ἔθνος* «народ, плем'я» і *λόσφαι* «поганий, нікчемний»), під якими розуміємо найменування представників різних етносів з негативною конотацією, поширені в жаргонах, арго, просторіччі, розмовній мові, які активно проникають і в літературну мову. Під конотацією ми, слідом за В. Телія, розуміємо «емоційне, оціночне або стилістичне забарвлення мовної одиниці узуального або okazіонального характеру» (Соболева 236). За ступенем жорсткості конотації можуть бути різними: від іронічно зневажливих до зневажливих, принизливих, лайливих.

Поряд із терміном *етнофолізм* (А. Грищенко, Н. Мокшін, Л. Пренко) застосовуються терміни *етноніми-прізвиська* (Е. Березович, Д. Гулик), *пейоративні / експресивні псевдоетноніми* (А. Архипова), *експресивні етноніми* (А. Грищенко, Н. Ніколіна), *етнічні прізвиська* (В. Панін), *національні прізвиська*. В останні роки також введені такі поняття, як *національно-расові образи / пейоративи* (В. Карасик), *етнічні інвективи* (В. Жельвіс), *ксенетноніми* (С. Свіркоўська).

На наш погляд, оптимальним є термін етноніми-прізвиська (ЕП) як найбільш частотний і найбільш прозорий. ЕП, як і інші прізвиська, нерідко мають прозору концептуально інформативну внутрішню форму, в якій отримує відоб-

раження одна з характерних – з погляду домінуючої групи – рис етносу, тобто служать вираженням етнічних стереотипів.

В ЕП можуть реалізовуватися різні моделі номінації. Е. Березович і Д. Гулик у своєму дослідженні (Березович, Гулик) наводять приклади деяких із них:

1. Номінація за назвою іншої національності: *Chinaman* ('китаєць') – «ірландець» (Dictionary of slang 255).

2. Номінативна ознака – місце проживання: *Froglander* (дослівно 'житель країни жаб') – «голандець» (Dictionary of slang 430).

3. Номінативна ознака – особливості мовлення. В основу найменувань може бути покладено поширений, типовий для певного етносу антропонім (*Mick* – від *Michael*) «ірландець» (Dictionary of slang 735), специфіка акценту представників номінованої групи (*Taffy* < *Davy* + особливості валійського акценту) 'валієць' (Dictionary of slang 1194)).

4. Номінативна ознака – зовнішній вигляд / перцептивний образ: *pongo* (< *pong* 'смердіти') – 'негр', «кольоровий», 'іноземець' (Thorne 382).

5. Номінативна ознака – особливості побуту: харчові звички – *Frog* («жаба») «француз» (Dictionary of slang 521); одяг – *towel-head* ('обмотана рушником голова') «араб» (Thorne 483); специфіка домашнього господарства – *kelper* (< *kelp* 'бура водорість', «ламінарія», використовується як паливо і добрива жителями скелястих островів) «аргентинець, житель Фолклендських островів» (Thorne 304).

6. Номінативна ознака – національний символ або емблема: *kiwi* ('ківі' – емблема Нової Зеландії) – «новозеландець» (Dictionary of slang 725).

7. Номінація на основі мас-культурних алюзій: *kennit* (*Kermit the Frog* – Жабеня Керміт з лялькового серіалу «*The Muppet Show*») – 'француз' (Thorne 305).

ЕП можуть замінювати собою власне етноніми і при цьому отримувати переносне значення (іноді це варіанти одного і того ж фразеологізму). У такому випадку можна говорити про подвійне кодування етнокультурної інформації – на рівні внутрішньої форми самих ЕП і на рівні конотацій, які реалізуються в похідних і фразеологічно пов'язаних значеннях, які тепер вже отримує ЕП. Наприклад, *Paddy* – ЕП зі значенням 'ірландець' – може отримати переносне значення 'лють', 'гнів' (Dictionary of slang 847), стійкий вираз *Paddy's apricots / Irish apricots* ('абрикоси Педді / ірландські абрикоси') має фразеологічно пов'язане значення 'картопля' (Dictionary of slang 848).

Як зазначають Е. Березович і Д. Гулик, «причини утворення певних конотацій в етнонімах носять екстралінгвальний характер: вони пов'язані з історичним, політичним, релігійним і психологічним контекстом існування цих лексем та їх референтів. Всі ці екстралінгвістичні причини дають поштовх формуванню конотацій етнонімів, які потім можуть закріплюватися в них узуально, стаючи семантичним ядром похідних і фразеологічно пов'язаних значень» (Березович, Гулик).

Різноманітний матеріал для вивчення етностереотипів в лінгвістичному аспекті може дати вивчення фразеології. Як справедливо зазначає В. Маслова, «фразеологічні одиниці, відображаючи в своїй семантиці тривалий процес роз-

витку культури народу, фіксують і передають від покоління до покоління культурні установки та стереотипи, еталони й архетипи» (Маслова 82). Наприклад, пияцтво, засуджуване будь-якими етнічними спільнотами, в рідній мові безсоромно пов'язується з представниками інших етносів, оскільки є згубною звичкою, що принижує гідність людини, пор: *German goiter, Dutch milk, Dutch courage, Indian list, to see Indians, play / do the sober Indian, merry as a Greek, gay Greek* (Соболева 274).

Необхідно зазначити, що до семантичних ознак, які лежать в основі етнічних стереотипів, можуть належати не тільки особливості національного характеру або життя і побуту, а також особливості зовнішності, поведінки, соціального статусу, способу життя, мови, території проживання і т. ін.

Виступаючи компонентом фразеологічної одиниці, етнонім часто виражає не особливі характеристики конкретної групи, а якесь загальне уявлення про іноземне як про чуже, чужорідне, протиставлене своєму. Для позначення цього явища Е. Березович використовує термін *ксеноніми*, що позначає «слова та фразеологізми, що приписують конкретному етносу чи території такі властивості, які в силу загальних закономірностей оцінки чужого (ксенопсихології) можна було б віднести до багатьох інших (якщо не до всіх чужих) народів, і земель» (Березович, Гулик 4). Такі одиниці виражають виключно суб'єктивну оцінку, часто даючи навмисно спотворене уявлення про народ, якому приписують певні риси, пор.: *Chinese* – амер. сленг ‘зроблений абияк, невдалий’, *to Jew* – (від ім. *Jew*) ‘торгуватися, шахраювати’, *Scotch* – амер., розм. ‘скупий, жадібний’, *Turk* – ‘жорстока, груба людина, деспот’.

Наприклад, колоквіальний вираз *Chinese basket* у баскетболі означає попадання м'яча в кошик знизу, а не зверху, як це вимагається правилами, не припускає, що це специфічно китайська манера гри в баскетбол. Ймовірно, тут етнонім *Chinese* виступає у значенні ‘неправильний, навпаки’, представляючи собою якісний прикметник з пейоративним відтінком значення.

Сучасна мовна культура в цілому не заохочує прояви етнічних забобонів, використання грубих, відкритих форм агресії в публічній комунікації, всіма способами закликаючи до толерантності та політичної коректності. Зазначимо, що під політкоректністю розуміється «тенденція, що виявляється в прагненні знайти нові способи мовного вираження замість тих, які зачіпають почуття і гідність індивіда звичною мовною безтактністю і / або прямолінійністю щодо расової та статевої приналежності, віку, стану здоров'я, соціального статусу, зовнішнього вигляду тощо» (Тер-Минасова).

Висновки. Отже, як свідчить дослідження теоретичного матеріалу з питання етнонімічності лексики, останнім часом робиться ідеологічна і ментальна установка на подолання міжнаціональних, міжкультурних, міжетнічних упереджень, протиріч і конфліктів, що, у свою чергу, знаходить мовну реалізацію, яка виявляється в особливих різнорівневих мовних засобах і прийомах евфемізації. Важливим матеріалом для вивчення етнічних репрезентацій у мові є словники, що фіксують обсяг і номенклатуру етнорелевантних понять – етнонімів – і дозволяють відстежити зміни, що відбуваються в динаміці. Важливо

також зазначити, що представлений у цій статті аналіз не вичерпує усіх аспектів розуміння етнімії, подальшого вивчення у контексті лінгвістичних наукових досліджень та розвідок потребують питання репрезентації етнічності в сучасних тлумачних словниках, британській лексикографії кінця ХХ-го – початку ХХІ століття тощо, що *розглядається як перспектива подальших досліджень*.

Література

1. Nataliia Melnyk. Sociolinguistics studies of English language: analytical overview of the problem. *Science and Education a New Dimension. Philology VII* (63), Issue: 212 (2019): 36–40. Print.
2. Агеева Раиса. О таксономических единицах в этнонимике и типах экзоэтнонимов. *Этническое и языковое самосознание*. М. : Ин-т народов России, 1995. С. 5–6. Print.
3. Березович Елена, Гулик Дмитрий. Homo ethnicus в зеркале языка: к методике описания. *Этнолингвистика: проблемы языка и культуры*. 2002. № 14. С. 47–67. Print.
4. Горшунова Елизавета. Этнические стереотипы англоговорящего социума и их вербализация в американской лингвокультуре. Башкирский государственный университет, 2009. Print.
5. Дьячков М. В. Этническое и интеграционное самосознание в полиэтнических государствах. *Этническое и языковое самосознание*. М. : Ин-т народов России, 1995. С. 46–48. Print.
6. Кашкин Владимир, Пейхёнен С. Этнонимы и территория национальной души. *Русское и финское коммуникативное поведение*. 2000. № 2 (23). С. 62–70. Print.
7. Кобозева Ирина. Конкретный пример лексико-семантического эксперимента: выявление стереотипов национальных характеров через анализ коннотаций этнонимов. *Лексическая семантика*. 2000. С. 185–196. Print.
8. Ковалев Г. Этнонимия славянских языков: номинация и словообразование. Воронеж : ВГУ, 1991. Print.
9. Красных Виктория. Виртуальная реальность или реальная виртуальность? М. : Диалог-МГУ, 1998. Print.
10. Крысько Владимир. Этническая психология: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. М. : Издательский центр «Академия», 2002. Print.
11. Липпман Уолтер. Общественное мнение. М. : Институт Фонда «Общественное мнение», 2004. Print.
12. Маслова Валентина. Культурный стереотип и его роль в поведении сквозь призму языка. *Вестник Северо-Осетинского гос. ун-та им. К. Л. Хетагурова*. 2008. № 4. С. 30–37. Print.
13. Селіванова Олена. Опозиція свій / чужий в етносвідомості (на матеріалі українських паремій). *Мовознавство*. 2005. № 1. Print.
14. Соболева Елена. Образ «чужого» во фразеологизмах американского варианта английского языка с компонентом этнонимом. *Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского*. 2008. № 6. С. 274–277. Print.
15. Сорокин Юрий. Введение в этнопсихолінгвістику. Ульяновск : Изд-во УлГУ, 1998. Print.
16. Сорокин Юрий, Марковина Ирина. Понятие «чужой» в языковом и культурном контексте. *Язык: этнокультурный и прагматический аспекты*. Днепропетровск, 1988. 4–10. Print.
17. Тер-Минасова Светлана. Язык и межкультурная коммуникация. М. : МГУ, 2004. Print.
18. Шен Дарья. Этноним в лексико-семантическом пространстве английского языка. Нижний Новгород, 2009. 160 с. Print.

Список джерел

1. Лингвистический энциклопедический словарь / под ред. В. Н. Ярцевой. М. : Советская энциклопедия, 1990. Print.
2. Dictionary of slang and unconventional English : colloquialisms, catch-phrases, solecisms and catachreses, nicknames and vulgarisms. Ed. E. A. Partridge. N. Y., 1988. Print.
3. Thorne T. The Dictionary of Contemporary Slang. 2nd edition. London : Bloomsbury, 1997. Print.

References

1. Melnyk Nataliia. Sociolinguistics studies of English language: analytical overview of the problem. *Science and Education a New Dimension. Philology VII* (63), Issue: 212 (2019): 36–40. Print.
2. Ageeva Raisa. O taksonomicheskikh edinitcakh v etnonimike i tipakh ekzoetnonimov (About taxonomic units in ethnonymy and types of exoethnonyms). *Etnicheskoe i iazykovoie samosoznanie*. M. : In-t narodov Rossii, 1995. 5–6. Print.
3. Berezovich Elena, Gulik Dmitrii. Homo ethnicus v zerkale iazyka: k metodike opisaniia (Homo ethnicus in the mirror of a language: a description technique). *Etmolingvistika: problemy iazyka i kultury* 14 (2002): 47–67. Print.
4. Gorshunova Elizaveta. Etnicheskie Stereotypy Anglogovoriashchego Sotciuma I Ikh Verbalizatsiia V Amerikanskoj Lingvokulture (Ethnic Stereotypes of the English-Speaking Society and Their Verbalization in American Linguistic Culture). Diss. Bashkirskii Gosudarstvennyi Universitet, 2009. Print.
5. Diachkov Myhail. Etnicheskoe i integratsionnoe samosoznanie v polietnicheskikh gosudarstvakh (Ethnic and integration self-awareness in multi-ethnic states). *Etnicheskoe i iazykovoie samosoznanie*. M. : In-t narodov Rossii, 1995. 46–48. Print.
6. Kashkin Vladimir, Peikhenen S. Etnonimy i territoria natsionalnoi dushi (thnonyms and territory of the national soul). *Russkoe i finskoe kommunikativnoe povedenie* 2 (23) (2000): 62–70. Print.
7. Kobozeva Irina. Konkretnyi primer leksiko-semanticheskogo eksperimenta: vyivlenie stereotipov natsionalnykh kharakterov cherez analiz konnotatsii etnonimov (A concrete example of a lexical-semantic experiment: the identification of stereotypes of national characters through the analysis of connotations of ethnonyms). *Leksicheskaia semantika* (2000): 185–196. Print.
8. Kovalev Genadii. *Etonimiiia slavianskikh iazykov: nominatsiia i slovoobrazovanie (Ethnonymy of Slavic languages: nomination and word formation)*. Voronezh : VGU, 1991. Print.
9. Krasnykh Viktoriia. *Virtualnaia realnost ili realnaia virtualnost? (Virtual reality or real virtuality?)* M. : Dialog-MGU, 1998. Print.
10. Krysko Vladimir. *Etnicheskaiia psikhologiia (Ethnic Psychology): ucheb. posobie dlia stud. vyssh. ucheb. zavedenii*. M. : Izdatelskii tsentr “Akademiia”, 2002. Print.
11. Lippman Uolter. *Obshchestvennoe mnenie (Public opinion)*. M. : Institut Fonda “Obshchestvennoe mnenie”, 2004. Print.
12. Maslova Valentina. *Kulturnyi stereotip i ego rol v povedenii skvoz prizmu iazyka (Cultural stereotype and its role in behavior through the prism of language)*. *Vestnik Severo-Osetinskogo gos. un-ta im. K. L. Khetagurova*. 4 (2008) 30–37. Print.
13. Selivanova Olena. *Opozytsiia sviy / chuzhyy v etnosvidomosti (na materialy ukraiyins'kykh paremiy) (Opposition of your own / stranger in ethnic consciousness (on the material of Ukrainian paremies))*. *Movoznavstvo* 1 (2005) Print.
14. Soboleva Elena. *Obraz “chuzhogo” vo frazeologizmakh amerikanskogo varianta angliiskogo iazyka s komponentom etnonimom (he image of “alien” in phraseologicalisms of the American variant of English with the component ethnonym)*. *Vestnik Nizhegorodskogo universiteta im. N. I. Lobachevskogo* 6 (2008): 274–277. Print.
15. Sorokin Iurii. *Vvedenie v etnopsikholingvistiku (ntroduction to Ethno-Psycholinguistic)*. Ulianovsk : Izd-vo UIGu, 1998. Print.

16. Sorokin Iurii, Markovina Irina. Poniatie "chuzhoi" v iazykovom i kulturnom kontekste. Iazyk: etnokulturnyi i pragmaticheskii aspekty (The concept of "foreign" in the linguistic and cultural context). Dnepropetrovsk, 1988. 4–10. Print.

17. Ter-Minasova Svetlana. *Iazyk i mezhkulturaia komunikatsiia (Language and intercultural communication)*. M. : MGU, 2004. Print.

18. Shen Daria. *Etonim v leksiko-semanticheskoy prostranstve angliiskogo iazyka (Ethnonym in the lexico-semantic space of the English language)*. Diss. Nizhnii Novgorod, 2009. Print.

List of Sources

1. Lingvisticheskii entsiklopedicheskii slovar / pod red. V. N. Iartcevoi. M. : Sovetskaia entsiklopediia, 1990. Print.

2. Dictionary of slang and unconventional English : colloquialisms, catch-phrases, solecisms and catachreses, nicknames and vulgarisms. Ed. E. A. Partridge. N. Y., 1988. Print.

3. Thorne T. The Dictionary of Contemporary Slang. 2nd edition. London : Bloomsbury, 1997. Print.

Надійшла до редакції 31 березня 2020 року.

ETHNONYMS AND METHODS OF THEIR PRESENTATION IN MODERN LINGUISTICS

Nataliia Melnyk

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor of Foreign Philology Department Faculty of Linguistics and Social Communications, National Aviation University, Kyiv, Ukraine

Abstract

Background: The research of ethnonyms and methods of their presentation is an actual problem of modern ethnolinguistic because *ethnicity* is an important component of social identity. Generalization of the sense of the notion *ethnonym* and the methods of their presentation allows to develop the appropriate models of their practical application. The analysis of this issue is important in terms of criteria for selecting lexicographic material for the planned study of the dynamics of lexicographic representation of ethnicity.

Purpose: The purpose of the analysis is to determine how *ethnonyms* can be presented in the context of lexicographic representation.

Results: The investigation has demonstrated, that modern linguistic culture does not encourage the manifestation of ethnic prejudice, the use of crude, overt forms of aggression in public communication, in all ways calling for tolerance and political correctness. Being a component of a phraseological unit, the ethnonym often expresses not a particular characteristic of a particular group, but some general idea of a foreign as alien, alien, opposed to its own. It was found out, that ethnic stereotypes are expressed in various implications that increase the meaning to the original meanings of the words-ethnonyms.

The study has shown, that an ideological and mental setting has been made to overcome inter-ethnic, intercultural, interethnic prejudices, contradictions and conflicts, which, in turn, finds linguistic realization, which is manifested in the choice of special multilevel linguistic means and techniques of euphemasio. Important material for the study of ethnic representations in the language are dictionaries, that capture the volume and nomenclature of ethno-relevant concepts, such as ethnonyms and allow to track changes in the dynamics.

Discussion: The theory of *ethnonyms* studies is generally replenished with new methods of presentation. One of the areas of ethno-linguistic research is the study of the lexical connotations of ethnonyms is the revealing stereotypes of national characters. In most papers dealing with ethno-stereotyping in one way or another, the stereotype is viewed in the context of social interaction as a model of behavior associated with a particular nationally determined choice of a strategy and tactics in some situation, predetermined by a particular set. Most often, such studies are multidisciplinary

in nature: stereotypes are the subject of study in terms of communication theory, psychology, cognitive linguistics, intercultural communication, linguacultural studies, philosophy of language etc.

Keywords: ethnicity, ethnonyms, methods of presentation, linguistics, ethnic representations.

Vitae

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor of Foreign Philology Department Faculty of Linguistics and Social Communications, National Aviation University, Kyiv, Ukraine. Her areas of research interests include functional linguistics, cognitive linguistics, comparative linguistics, categorical linguistics, lexicographic linguistics, and text linguistics.

Correspondence: loroknatalia@gmail.com